

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ КОМПОЗИЦІЇ ДВОХ СИМЕТРІЙ ВІДНОСНО ПРЯМИХ НА ПЛОЩИНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Ми знаходимо матрицю композиції двох симетрій відносно прямих на площині, що проходять через початок координат. Така композиція є поворотом на кут 2α навколо початку координат, де α – кут між прямими.

Ключові слова: симетрія відносно прямої, лінійне перетворення, матриця лінійного перетворення, композиція лінійних перетворень.

Abstract

We find the matrix of the composition of two symmetries with respect to straight lines in the plane passing through the origin. Such a composition is a rotation about the origin by an angle 2α , where α is the angle between the straight lines.

Keywords: symmetry with respect to a line, linear transformation, matrix of linear transformation, composition of linear transformations.

Нехай в декартовій площині дано пряму l . Симетрія відносно прямої l буде лінійним перетворенням векторного простору R^2 тоді і лише тоді, коли пряма l проходить через початок координат. Отже, нехай l – пряма, що проходить через початок координат і утворює з віссю OX кут α . В цьому випадку напрямний орт прямої l – це вектор $\vec{q} = (\cos \alpha; \sin \alpha)$. Рівняння прямої l в параметричній формі можна записати так:

$$\frac{x}{\cos \alpha} = \frac{y}{\sin \alpha} = t$$

або

$$\begin{cases} x = \cos \alpha \cdot t; \\ y = \sin \alpha \cdot t. \end{cases}$$

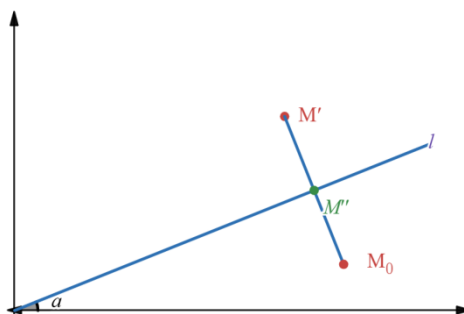

Рис.1

Далі, нехай $M_0(x_0; y_0)$ – довільна точка на площині. Позначимо через $M'(x'; y')$ точку, яка симетрична точці M_0 відносно прямої l , а через $M''(x''; y'')$ позначимо середину відрізка M_0M' . Наша перша задача – виразити координати точки M' через координати точки M_0 . Для цього спочатку координати точки M'' виразимо через координати точки M_0 . Оскільки вектори $\overrightarrow{M''M_0}$ і

вектор $\vec{q} = (\cos \alpha; \sin \alpha)$ перпендикулярні, то їх скалярний добуток дорівнює 0. Нехай точці M'' відповідає параметр t'' , тоді $x'' = \cos \alpha \cdot t''$; $y'' = \sin \alpha \cdot t''$ і

$$\overrightarrow{M_0 M''} = (x'' - x_0; y'' - y_0) = (\cos \alpha \cdot t'' - x_0; \sin \alpha \cdot t'' - y_0).$$

Оскільки $\vec{q} \cdot \overrightarrow{M_0 M''} = 0$, то

$$\cos \alpha \cdot (\cos \alpha \cdot t'' - x_0) + \sin \alpha \cdot (\sin \alpha \cdot t'' - y_0) = 0.$$

Розв'язуємо відносно t'' :

$$t'' = \cos \alpha \cdot x_0 + \sin \alpha \cdot y_0.$$

Звідси

$$x'' = \cos \alpha \cdot t'' = \cos^2 \alpha \cdot x_0 + \sin \alpha \cdot \cos \alpha \cdot y_0 \quad \text{і}$$

$$y'' = \sin \alpha \cdot t'' = \sin \alpha \cdot \cos \alpha \cdot x_0 + \sin^2 \alpha \cdot y_0.$$

Оскільки точка M'' є серединою відрізка $M_0 M'$, то $\frac{x' + x_0}{2} = x''$ і $\frac{y' + y_0}{2} = y''$. Звідси

$$x' = 2x'' - x_0 = 2\cos^2 \alpha \cdot x_0 + 2\sin \alpha \cdot \cos \alpha \cdot y_0 - x_0 = \cos 2\alpha \cdot x_0 + \sin 2\alpha \cdot y_0.$$

Аналогічно

$$y' = 2y'' - y_0 = 2\sin \alpha \cdot \cos \alpha \cdot x_0 + 2\sin^2 \alpha \cdot y_0 - y_0 = \sin 2\alpha \cdot x_0 - \cos 2\alpha \cdot y_0.$$

Далі, позначимо через S перетворення симетрії відносно прямої

$$l: \frac{x}{\cos \alpha} = \frac{y}{\sin \alpha} = t$$

Симетрія S задається формулою:

$$S: (x_0; y_0) \mapsto (x', y') = (\cos 2\alpha \cdot x_0 + \sin 2\alpha \cdot y_0; \sin 2\alpha \cdot x_0 - \cos 2\alpha \cdot y_0).$$

Легко перевірити, що перетворення S є лінійним. До того ж очевидно, що S – є ізометрією, тобто перетворення, що зберігає відстань між точками. З курсу лінійної алгебри відомо (див. [1]), що матриця ізометричного лінійного перетворення є ортогональною. В стандартному декартовому базисі знайдемо матрицю симетрії S . Оскільки $S((1;0)) = (\cos 2\alpha; \sin 2\alpha)$ і $S((0;1)) = (\sin 2\alpha; -\cos 2\alpha)$, то матриця M_S^l симетрії S відносно прямої l має вигляд:

$$M_S^l = \begin{pmatrix} \cos 2\alpha & \sin 2\alpha \\ \sin 2\alpha & -\cos 2\alpha \end{pmatrix}$$

Відмітимо, що $\det M_S^l = -1$.

Зокрема, матриця симетрії відносно осі OX :

$$M_S^{OX} = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & -1 \end{pmatrix}$$

Матриця M_S^l – це математична модель перетворення симетрії відносно прямої

$$l: \frac{x}{\cos \alpha} = \frac{y}{\sin \alpha}$$

Далі ми будемо розглядати композицію двох симетрій відносно прямих l_α і l_β

$$l_\alpha: \frac{x}{\cos \alpha} = \frac{y}{\sin \alpha};$$

$$l_\beta: \frac{x}{\cos \beta} = \frac{y}{\sin \beta}.$$

З курсу лінійної алгебри відомо (див. [1]), що композиція двох лінійних перетворень є лінійним перетворенням, причому в фіксованому базисі композиції лінійних перетворень відповідає звичайне множення матриць цих перетворень. Знайдемо добуток матриць $M_S^{l_\alpha}$ і $M_S^{l_\beta}$:

$$\begin{aligned} M_S^{l_\alpha} \cdot M_S^{l_\beta} &= \begin{pmatrix} \cos 2\alpha & \sin 2\alpha \\ \sin 2\alpha & -\cos 2\alpha \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \cos 2\beta & \sin 2\beta \\ \sin 2\beta & -\cos 2\beta \end{pmatrix} = \\ &= \begin{pmatrix} \cos 2\alpha \cdot \cos 2\beta + \sin 2\alpha \cdot \sin 2\beta & \cos 2\alpha \cdot \sin 2\beta - \sin 2\alpha \cdot \cos 2\beta \\ \sin 2\alpha \cdot \cos 2\beta - \sin 2\beta \cdot \cos 2\alpha & \sin 2\alpha \cdot \sin 2\beta + \cos 2\alpha \cdot \cos 2\beta \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \cos 2(\alpha - \beta) & -\sin 2(\alpha - \beta) \\ \sin 2(\alpha - \beta) & \cos 2(\alpha - \beta) \end{pmatrix}. \end{aligned}$$

З курсу лінійної алгебри добре відомо (див. [1]), що матриця

$$\begin{pmatrix} \cos \varphi & -\sin \varphi \\ \sin \varphi & \cos \varphi \end{pmatrix}$$

є ортогональною матрицею повороту навколо початку координат проти ходу годинникової стрілки на кут φ . Таким чином, матриця

$$\begin{pmatrix} \cos 2(\alpha - \beta) & -\sin 2(\alpha - \beta) \\ \sin 2(\alpha - \beta) & \cos 2(\alpha - \beta) \end{pmatrix}$$

реалізує поворот навколо початку координат на кут $2(\alpha - \beta)$ проти ходу годинникової стрілки. Припустимо, для конкретності, що $\alpha > \beta$, тоді $(\alpha - \beta)$ – це кут між прямими l_α і l_β . Отже, ми бачимо, що кут повороту $2(\alpha - \beta)$ вдвічі більший ніж кут між прямими l_α і l_β . Тепер покажемо, що будь-яку матрицю повороту

$$\begin{pmatrix} \cos \varphi & -\sin \varphi \\ \sin \varphi & \cos \varphi \end{pmatrix}$$

можна подати як добуток матриць двох симетрій, а саме:

$$\begin{pmatrix} \cos \varphi & -\sin \varphi \\ \sin \varphi & \cos \varphi \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \cos \varphi & \sin \varphi \\ \sin \varphi & -\cos \varphi \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & -1 \end{pmatrix}.$$

Тут

$$\begin{pmatrix} \cos \varphi & \sin \varphi \\ \sin \varphi & -\cos \varphi \end{pmatrix} -$$

матриця симетрії (в декартовому базисі) відносно прямої, що проходить через початок координат і утворює кут $\frac{\varphi}{2}$ з віссю OX . Далі, по ходу виведення формули перетворення симетрії відносно прямої

$$l: \frac{x}{\cos \alpha} = \frac{y}{\sin \alpha}$$

ми виразили координати точки M'' через координати точки $M_0(x_0; y_0)$. Але точка M'' - це проекція точки M_0 на пряму l . Таким чином, перетворення проекції на пряму l задається формулою:

$$P_r: (x_0; y_0) \mapsto (\cos^2 \alpha \cdot x_0 + \sin \alpha \cdot \cos \alpha \cdot y_0, \sin \alpha \cdot \cos \alpha \cdot x_0 + \sin^2 \alpha \cdot y_0).$$

Знайдемо матрицю перетворення проектування P_r на пряму l в декартовому базисі. Для цього подіємо перетворенням P_r на базисні вектори $\vec{i} = (1; 0)$ і $\vec{j} = (0; 1)$

$$P_r(\vec{i}) = P_r(1; 0) = (\cos^2 \alpha, \sin \alpha \cdot \cos \alpha);$$

$$P_r(\vec{j}) = P_r(0; 1) = (\sin \alpha \cdot \cos \alpha, \sin^2 \alpha).$$

Отже, матриця перетворення P_r в стандартному базисі має вигляд:

$$M_{P_r} = \begin{pmatrix} \cos^2 \alpha & \sin \alpha \cdot \cos \alpha \\ \sin \alpha \cdot \cos \alpha & \sin^2 \alpha \end{pmatrix}$$

Очевидно, що перетворення проектування не є ізометрією, тому матриця M_{P_r} не є ортогональною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. David C. Lay, Steven R. Lay, Judi J. McDonald. Linear Algebra and Its Applications: Pearson Education Limited, sixth edition-2022. P. 755.

Боримський Євгеній Володимирович, студент групи СА-24(б) ФІТА Вінницького національного технічного університету, Вінниця, zenia.zt2006@gmail.com

Подзігун Дмитро Костянтинович, студент групи СА-24(б) ФІТА Вінницького національного технічного університету, Вінниця, dmitropodzigun@gmail.com

Науковий керівник: **Дереч Володимир Дмитрович**, кандидат фізико-математичних наук, професор кафедри вищої математики Вінницького національного технічного університету, Вінниця, derech@vntu.edu.ua

Borymskyi Yevhenii Volodymyrovych, student of the Faculty of Intelligent Information Technologies and Automation, VNTU, Vinnytsia, zenia.zt2006@gmail.com

Podzihun Dmytro Kostiantynovych, student of the Faculty of Intelligent Information Technologies and Automation, VNTU, Vinnytsia, dmitropodzigun@gmail.com

Supervisor: **Derech Volodymyr Dmytrovych**, PhD in Mathematics, Professor of the Department of Higher Mathematics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, derech@vntu.edu.ua